

-
Τίτλος Σεναρίου: Το εικαστικό κείμενο ως μέσο καλλιέργειας του οπτικού γραμματισμού

Όνομα: Μαρία

Επίθετο: Αγγελιδάκη

Μάθημα/Γλώσσα: Νεοελληνική Γλώσσα

Ομάδα/Στόχος (Βαθμίδα Εκπαίδευσης και Τάξη): Γ' Γυμνασίου

Ομάδα/Στόχος (Επίπεδο Γλωσσομάθειας): C2

Διάρκεια Σεναρίου σε διδακτικές ώρες: 6

Θέμα/αντικείμενο διδασκαλίας: Οι γλώσσες της Τέχνης: η πρόσληψη, η ερμηνεία και η δημιουργία (εικαστικών και λεκτικών) κειμένων

Λέξεις κλειδιά: Διακαλλιτεχνικός διάλογος, σημειωτική θεωρία, θεωρίες πρόσληψης, οπτική ανάγνωση, πολλαπλή πραγμάτωση της ιδέας

Τέχνες που εμπλέκονται: Λογοτεχνία - ζωγραφική - φωτογραφία

Διδακτικό εγχειρίδιο (αν χρησιμοποιείται): -

Διδακτικοί στόχοι: Α. Γνώσεις για τον Κόσμο -Αξίες - Στάσεις • να οδηγηθούν από την παθητική αποδοχή ερμηνειών στην ενεργητική ανάγνωση και κατασκευή της γνώσης • να αποκτήσουν κριτική - αισθητική ματιά ανάγνωσης των κειμένων • να αναθεωρήσουν τα άκαμπτα σχήματα σκέψης και να αποκτήσουν γνωστική ευελιξία • να συνειδητοποιήσουν τον υποκειμενικό αλλά και τον πολιτισμικό τρόπο ανάγνωσης των κειμένων • να συνειδητοποιήσουν ότι οι γλώσσες της Τέχνης συνομιλούν • να οδηγηθούν στην ανεκτικότητα μέσα από την κατανόηση της διαφορετικότητας στον τρόπο πρόσληψης και ερμηνείας • να αντιστρατεύονται τον δογματισμό της μιας ερμηνείας και να αποδέχονται τη σχετικότητα • να αντιλαμβάνονται τα λανθάνοντα ιδεολογικά μηνύματα Β. Γραμματισμοί • να κατανοήσουν τους πολλαπλούς τρόπους πραγμάτωσης της ιδέας • να αποκτήσουν γνώσεις ερμηνείας του οπτικού τρόπου και δεξιότητες ανάγνωσης των συμβόλων • να συνειδητοποιήσουν τη σχέση μεταξύ λεκτικού και οπτικού τρόπου • να κατανοήσουν ότι ο λεκτικός και ο εικαστικός τρόπος αποτελούν διαφορετικές εκδοχές-αναπαραστάσεις της ιδέας • να κατανοήσουν τη διευρυμένη έννοια της «κειμενικότητας» που περιλαμβάνει, όχι μόνο τα λεκτικά κείμενα αλλά και τα εικαστικά, τα μουσικά, τα κινηματογραφικά κ.τ.λ. • να συνειδητοποιήσουν ότι η πολυτροπικότητα των κειμένων συνεπάγεται την ανάγκη καλλιέργειας νέων γραμματισμών Γ. Γνώσεις για το Γνωστικό Αντικείμενο (Γλώσσα) • να κατανοήσουν ότι η γλώσσα (λεκτικός τρόπος) αποτελεί ένα έναν κώδικα, στον οποίο οι λέξεις με τα πράγματα και τις ιδέες συνδέονται συμβατικά, κατόπιν συμφωνίας μιας κοινότητας και απουσιάζει οποιαδήποτε εσωτερική σύνδεση. • να κατανοήσουν ότι και οι εικόνες, όπως και οι λέξεις, συμβατικά μπορούν να αναπαριστούν αντικείμενα και ιδέες • να αποκτήσουν δεξιότητες ανάγνωσης και άλλων κωδίκων - γλωσσών της Τέχνης • να συνειδητοποιήσουν ότι κάθε ερμηνεία είναι ιστορικά και πολιτισμικά τοποθετημένη Δ. Διδακτικές Πρακτικές • να λειτουργούν αποτελεσματικά στο πλαίσιο μιας διερευνητικής διαδικασίας στην οποία η γνώση δεν προσφέρεται έτοιμη αλλά είναι στόχος, αντικείμενο προς κατάκτηση • να τοποθετούν το κείμενο [εικαστικό - λογοτεχνικό] μέσα σε «πλαίσιο» το οποίο θα καθορίσει και την ανάγνωση και τη δράση • να είναι σε θέση να από-πλαισιώνουν το κείμενο και να το τοποθετούν σε νέο πλαίσιο, αξιοποιώντας το δημιουργικά • να είναι σε θέση να εργάζονται ομαδικά με πνεύμα συνεργασίας και αποδοχής της γνώμης του άλλου • να μετατρέπουν τον προβληματισμό τους σε κείμενα είτε λεκτικά είτε εικαστικά.

Μέθοδοι διδασκαλίας: Οι μέθοδοι διδασκαλίας στηρίζονται στη δημιουργία πλαισίου διαλογικότητας και στην απόκτηση βιωματικής γνώσης. Η διδασκαλία αποτελεί μια διερευνητική διαδικασία που ακολουθεί την πορεία πρόσληψη - ερμηνεία - δημιουργία. Το διαλογικό πλαίσιο περιλαμβάνει: ομαδικές δραστηριότητες, ασκήσεις προσομοίωσης, ιδεοθύελλα, παιγνιώδεις δράσεις, διερευνητικές ασκήσεις καθώς και δραστηριότητες δημιουργικότητας και ελεύθερης έκφρασης. Το ομαδικό αυτό περιβάλλον αποτελεί τον

κατάλληλο "τόπο" στη διαδικασία καλλιέργειας της οπτικής-στοχαστικής "ματιάς." Η πολλαπλότητα της πρόσληψης και της ανάγνωσης προϋποθέτει ελεύθερο νου και έκφραση και δεν συνάδει με τον μονόλογο, την αποδοχή της μοναδικής ερμηνείας, την επαναληπτικότητα και την απομνημόνευση. Στην τελευταία φάση του σεναρίου, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν και να αισθητοποιήσουν την πολλαπλή πρόσληψη με λεκτικές και εικαστικές δημιουργίες αυτόνομης και αυθόρμητης έκφρασης. Ο στοχασμός τους αλλά και η συναισθηματική φόρτιση λαμβάνει ορατή μορφή μέσω των δημιουργημάτων τους. Η δημιουργικότητα αποτελεί το ανώτερο επίπεδο των γνωστικών λειτουργιών. Οι μαθητές αποτελούν ενεργά υποκείμενα που εμπλέκονται δυναμικά -διερευνητικά στη διαδικασία παραγωγής της γνώσης και εργάζονται ομαδοσυνεργατικά, αυτενεργούν και καλούνται να δημιουργήσουν πρωτότυπα έργα.

Διαθεματικότητα: Τα εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα είναι: η Γλώσσα, τα Εικαστικά κείμενα, η Λογοτεχνία. Η διδασκαλία δεν αποτελεί γραμμική διαδικασία αυτόνομων γνωστικών αντικειμένων αλλά δημιουργείται ένα διακαλλιτεχνικό πλαίσιο στο οποίο οι μαθητές αυτενεργούν και αποκτούν δεξιότητες οπτικού γραμματισμού. Μέσα από τη διαλογο αισθητικών κειμένων και ανθρώπων η διαφορετικότητα στην ερμηνεία και η πολλαπλότητα στην πρόσληψη και στην ανάγνωση γίνεται βίωμα. Οι μαθητές παρωθούνται να δημιουργήσουν δικά τους αισθητικά κείμενα μέσα σε ένα περιβάλλον ελεύθερης έκφρασης και αποδεκτικότητας του διαφορετικού. Οι διαφορετικές αναγνώσεις και η δημιουργική έκφραση μέσω διαφορετικών τρόπων (modes) αποτελεί στόχευση.

Φάση 1 (Χρονική διάρκεια, βήματα διδασκαλίας, δραστηριότητες, ρόλος εκπαιδευτικού, μαθητών/μαθητριών): ΔΙΑΡΚΕΙΑ: 1 ΩΡΑ Θέμα: Η θεωρία του σημείου (σημαίνοντος & σημαινόμενου) Στόχος της πρώτης φάσης είναι η κινητοποίηση, η δημιουργία ενδιαφέροντος και η βιωματική κατανόηση ενός ιδιαίτερα απαιτητικού θέματος όπως είναι η διττή φύση του σημείου. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1η Στοχεύοντας στην προσαρμογή του γνωστικού αντικειμένου σχετικά με τον ρόλο του σημείου σε μαθητές Γυμνασίου, το μάθημα εκκινεί με την προβολή του πίνακα του Magritte «Το κλειδί των ονείρων». Το παράδοξο που αναπαρίσταται στον πίνακα αξιοποιείται διδακτικά για την πρόκληση της έκπληξης και του ενδιαφέροντος των μαθητών και για την κινητοποίηση τους για ενεργή εμπλοκή. Οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν εάν εντοπίζουν την αντίφαση στον πίνακα και το αίτιό της. Οι ερωτήσεις που τίθενται είναι οι εξής: «Ο πίνακας δημιουργεί κάποια σύγχυση;», «Υπάρχει κάποια αντίφαση;», «Τι αναγνωρίσατε πρωταρχικά τη λεκτική εικόνα ή την οπτική εικόνα» «Θα μπορούσε να ισχύει η αντιστοιχία που αναπαρίσταται;», «Σε ποια επικοινωνιακή περίπτωση το άλογο θα λεγόταν πόρτα και η κανάτα πουλί;» ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2η Προβάλλεται ο πίνακας του Magritte «Το κλειδί των ονείρων», 1936 χωρίς τις λέξεις, που προσδιορίζουν τα αντικείμενα. Στη θέση των λέξεων υπάρχουν κενά, που

οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν μετά από συμφωνία της ομάδας. Διανέμονται φύλλα εργασίας. Σχηματίζονται ομάδες, με στόχο να ονοματοδοτήσουν τα εικονιζόμενα αντικείμενα, να συμφωνήσουν, δηλαδή, σε ένα όνομα από κοινού (1ο Φύλλο Εργασίας/ Α΄ ΦΑΣΗ - 4η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ). Στη συνέχεια τα ονόματα αυτά ανακοινώνονται στην ολομέλεια της τάξης και συγκρίνονται με τα ονόματα που έχει δώσει ο ίδιος ο Magritte στον πίνακά του. Η δραστηριότητα αυτή επικοινωνεί με την προηγούμενη, καθώς με παιγνιώδη τρόπο φανερώνεται ότι το όνομα αποτελεί προϊόν συμφωνίας της ομάδας και ότι η χρήση των λέξεων είναι συμβατική, ότι δεν υπάρχει καμιά εσωτερική-αναγκαία σχέση ανάμεσα σ' ένα αντικείμενο και στο όνομά του. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3η Προβάλλεται ο πίνακας του Magritte «Οξυδέρκεια» (Α΄ ΦΑΣΗ - 7η Διαφάνεια), ο οποίος όμως έχει δεχτεί επεξεργασία, ώστε να αποκρύπτεται το αντικείμενο που ζωγραφίζει ο καλλιτέχνης και να φαίνεται μόνο ο πίνακας που ζωγραφίζει με την αναπαράσταση ενός πουλιού. Οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν το 2ο Φύλλο Εργασίας με το πραγματικό αντικείμενο που βλέπει και ζωγραφίζει ο καλλιτέχνης του πίνακα. Στη συνέχεια αποκαλύπτεται ολόκληρος ο πίνακας. Το θέμα του πίνακα δίνει το έναυσμα για την προβληματική της συζήτησης σχετικά με τη σχέση πράγματος και εικόνας και την αναγκαιότητα που διέπει τη σχέση αυτήν. Στη διερεύνηση σχετικά με τον ρόλο του σημείου έρχεται να προστεθεί ο ορισμός του σημείου από τον Saussure, ως αυθαίρετης ένωσης του σημαινομένου και του σημαίνοντος. Ο εκπαιδευτικός δημιουργεί το μαθησιακό πλαίσιο και κατευθύνει τη διαδικασία αλλά δεν λειτουργεί ως αυθεντία και μοναδικός κάτοχος της γνώσης. Η ενεργοποίηση των μαθητών προωθείται μέσα από την αξιοποίηση του οπτικού ερεθίσματος και των πινάκων ζωγραφικής. Στο διαλογικό αυτό πλαίσιο, οι μέθοδοι διδασκαλίας που αξιοποιούνται είναι: η κατευθυνόμενη αυτενέργεια, ο καταγιγισμός ιδεών, η συμπλήρωση Φύλλων Εργασίας και οι ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες.

Φάση 2 (Χρονική διάρκεια, βήματα διδασκαλίας, δραστηριότητες, ρόλος εκπαιδευτικού, μαθητών): ΔΙΑΡΚΕΙΑ: 4-6 ώρες **Στόχος** της δεύτερης φάσης είναι να κατανοηθεί η λειτουργία του συμβόλου, ως προϊόντος κοινής συμφωνίας και να καλλιεργηθούν οι δεξιότητες οπτικού γραμματισμού μέσω της ανάγνωσης συμβόλων και εικόνων με κοινωνικό μήνυμα. 1η Δραστηριότητα [Τα σύμβολα και η λειτουργία τους] Σε συνέχεια της θεματικής της προηγούμενης ενότητας σχετικά με τη θεωρία του σημείου, συμπληρώνεται το 3ο Φύλλο εργασίας με αναγνώριση συμβόλων της καθημερινότητας ώστε να γίνει κατανοητό ότι η ανάγνωση δεν διαφοροποιείται στην ίδια πολιτισμική ομάδα. Αφού οι μαθητές συμπληρώσουν το Φύλλο Εργασίας, γίνεται συζήτηση σχετικά με τους λόγους που καθιστούν μια εικόνα σύμβολο. Οι ερωτήσεις που τίθενται είναι οι εξής: «Γιατί μια εικόνα αναγνωρίζεται ως σύμβολο;» «Πως συνδέεται ένα σύμβολο με μία έννοια-ιδέα;» Στη συνέχεια στη διαφάνεια 2 (Β΄ ΦΑΣΗ) προβάλλονται σύμβολα της «Ειρήνης» Οι μαθητές ερωτώνται εάν αναγνωρίζουν όλα τα σύμβολα. Εντοπίζονται τα σύμβολα τα οποία δεν αναγνωρίζονται από κανένα μαθητή.

Οι μαθητές ερωτώνται σχετικά με το αίτιο αδυναμίας αναγνώρισης κάποιου συμβόλου. 2η Δραστηριότητα [Ανάγνωση εικόνων - οπτικός γραμματισμός] Προβάλλονται οι διαφάνειες 3,4,5 (Β΄ ΦΑΣΗ) που αφορούν σε κοινωνικά ζητήματα: 3. Το ζήτημα του σχολικού εκφοβισμού 4. Το ζήτημα των κοινωνικών διακρίσεων 5. Οι κίνδυνοι που απορρέουν από τη χρήση αλκοόλ πριν από την οδήγηση Η κάθε εικόνα αποτελεί έναυσμα διαλόγου. Οι μαθητές καλούνται να αποκωδικοποιήσουν το μήνυμα και να μεταφέρουν τα βιώματά τους. Τα ερωτήματα που τίθενται είναι: « Ποιο μήνυμα μεταφέρει η κάθε εικόνα» «Τοια στοιχεία της εικόνας σας οδήγησαν στη σύνδεση εικόνας και μηνύματος;» «Υπάρχουν εικόνες που δεν θα τις κατανοούσατε χωρίς το λεκτικό μήνυμα;» «Το μήνυμα μεταφέρεται αμεσότερα με την εικόνα ή με τον λόγο; Δικαιολογήστε την απάντησή σας» 3η Δραστηριότητα [Διάλογος καλλιτεχνικών έργων- Πολλαπλή πρόσληψη] Στοχεύοντας στην κατανόηση της πολλαπλότητας της πρόσληψης σε κάθε καλλιτεχνικό έργο, προβάλλεται η διαφάνεια 7 (ΦΑΣΗ Β΄) με τον πίνακα «Las Meninas» του Velazquez . Γίνεται συζήτηση σχετικά με το αν ο πίνακας εκλαμβάνεται ως παραδοσιακός ή μοντέρνος στο ιστορικό συγκείμενο του 17ου αιώνα (Ο πίνακας δημιουργήθηκε το 1656). Οι μαθητές ερωτώνται εάν μπορούν να εντοπίσουν μοντερνιστικά στοιχεία στον πίνακα. Στη συνέχεια προβάλλονται διαφάνειες με πίνακες που συνομιλούν με τον πίνακα του Velazquez, με πίνακες που είχαν τον πίνακα «Las Meninas» ως πρότυπο και οδηγήθηκαν σε διαφορετικές αναπαραστάσεις. Έχουν επιλεχθεί πίνακες του Dalí, Picasso και της ομάδας Equipo Cronica. Οι μαθητές ερωτώνται και καταθέτουν απόψεις σχετικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές καθώς και με την έννοια του παραδοσιακού και του νεωτερικού. Η διαδικασία λαμβάνει παιγνιώδη μορφή 4η Δραστηριότητα [Σχέση Λογοτεχνίας - Ζωγραφικής] Η θεματική της δραστηριότητας αυτής είναι οι πολλαπλές αναπαραστάσεις της ιδέας. Συγκεκριμένα, οι επιπτώσεις του εμφυλίου πολέμου στις ζωές των ανθρώπων γίνεται αντικείμενο αναπαράστασης στην ποίηση και στη ζωγραφική. Στο 4ο Φύλλο εργασίας, οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν σε ομάδες εργασίας σχετικά με τις εικόνες που εντοπίζουν είτε στο ποίημα είτε στον πίνακα. Παράλληλα προβάλλεται ο πίνακας σε διαφάνεια (ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 10 - ΦΑΣΗ Β΄) ώστε να είναι ορατός στην ολομέλεια. Αναζητούνται ομοιότητες και διαφορές. Ρόλος εκπαιδευτικού - μαθητών Στη Φάση αυτή οι μαθητές λαμβάνουν ενεργό ρόλο στη διαδικασία παραγωγής του νοήματος και της γνώσης. Προβληματίζονται, αυτενεργούν, συνεργάζονται και καταθέτουν τις θέσεις τους. Ο/η εκπαιδευτικός κατευθύνει τη διαδικασία, χωρίς να υποβάλλει την προσωπική του/της ανάγνωση. Τίθενται ερωτήματα προς διερεύνηση. Η ανάγνωση των εικόνων επιτρέπει την μεταφορά στην τάξη προσωπικών βιωμάτων και καθιστά όλους τους μαθητές ικανούς να συμμετάσχουν. Η ανάγνωση εικόνων λαμβάνει διερευνητική και παιγνιώδη μορφή και ενθαρρύνει τη συμμετοχικότητα. Ο/η εκπαιδευτικός παροτρύνει για τη συμμετοχή όλης της τάξης.

Φάση 3 (Χρονική διάρκεια, βήματα διδασκαλίας, δραστηριότητες, ρόλος εκπαιδευτικού, μαθητών): ΔΙΑΡΚΕΙΑ: 2 ώρες 1η δραστηριότητα Η φάση αυτή αποτελεί το στάδιο της δημιουργικότητας. Οι μαθητές καλούνται να εισέλθουν στον "διάλογο των κειμένων" και να παράγουν το προσωπικό τους νόημα. Δίδονται στους μαθητές εικόνες (πίνακες, φωτογραφίες, εικόνες γλυπτών), οι εικόνες αυτές αποτελούν το οπτικό ερέθισμα από το οποίο θα εκκινήσει ο στοχασμός, ο προβληματισμός και θα προκληθεί έντονη συγκινησιακή φόρτιση (Φύλλο εργασίας 5). Οι πίνακες αποτελούν γνωστά έργα των Picasso, Klee, Magritte, Kandiski, Dali, έργα φωτογράφων με κοινωνικές αναφορές ή και κάποιο άλλο έργο π.χ γλυπτό. Το οπτικό ερέθισμα δύναται να είναι οποιοδήποτε έργο το οποίο ο διδάσκων/ουσα θεωρεί ότι μπορεί να συνομιλήσει με τους προβληματισμούς των εφήβων. Οι μαθητές καλούνται να επιλέξουν μία εικόνα και να γράψουν ένα κείμενο πεζό ή ποιητικό (διαφάνειες 1-12 ΦΑΣΗ Γ'). Εάν κάποιοι μαθητές επιθυμούν, μπορούν να επιλέξουν από κοινού μία εικόνα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλούν οι εικόνες που εμπεριέχουν κάποιο παράδοξο ή κάποια ανατροπή ή αυτές που προσφέρονται για ενεργοποίηση της φαντασίας μέσω της ταύτισης. Οι εικόνες θα αποτελέσουν έναυσμα ελεύθερης δημιουργίας, χωρίς συγκεκριμένη κατεύθυνση. Όσοι/ες μαθητές/τριες επιθυμούν μπορούν να δημιουργήσουν και εικαστικό κείμενο. 2η δραστηριότητα Η τελευταία ώρα αποτελεί την ολοκλήρωση της διδασκαλίας. Όσοι μαθητές επιθυμούν, αναγιγνώσκουν τα κείμενά τους στην ολομέλεια της τάξης. Μεταφέρονται εικόνες, σκέψεις, συναισθήματα. Τα λεκτικά κείμενα των μαθητών εμπεριέχονται στο αρχείο pdf : παραδείγματα δημιουργικής γραφής. Ο εκπαιδευτικός γίνεται μέλος της ομάδας και παρακολουθεί την τάξη που έχει μετατραπεί σε εργαστήριο ανάγνωσης.